

ਸੰਗਤਿ

ਭਾਗ-5

‘ਸੰਗਤਿ’ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ‘ਸੰਗਤ’ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ —

1. ‘ਸੰਗਤ’ ਦੇ ‘ਸਾਧਨ’ ਯਾ ਤਰੀਕੇ ।
2. ‘ਸੰਗਤ’ ਦੀ ‘ਰੰਗਤ’ ਯਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ।
3. ‘ਸੰਗਤ’ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲੈਣ ਦੀ ‘ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ’ ।
4. ‘ਸੰਗਤ’ ਦਾ ‘ਉਸਾਰੂ’ ਆਤਮਿਕ ਪੱਖ ।
5. ਕੁਸੰਗਤ ਦਾ ਮਾਰੂ ਮਾਇਕੀ ਪੱਖ ।
6. ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਉਪਜੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਅਤੇ ਤੀਖਣਤਾ।
7. ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ।
8. ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪੱਖਾਂ ਉਤੇ ਇਸ ਲੜੀ ਦੇ ਅਗਲੇਰਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

‘ਸੰਗਤ’ ਅਖਰ ‘ਸੰਗਿਆ’ (noun) ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆ (verb) ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਦ ‘ਸੰਗਤ’ ਨੂੰ ਸੰਗਿਆ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ‘ਇਕੱਠ’ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ‘ਸੰਗਤ’ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ‘ਸੰਗ’ ਕਰਨਾ, ‘ਪਰਸਨਾ’, ‘ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ’ ਕਰਨਾ, ‘ਗੱਲ-ਬਾਤ’

ਕਰਨੀ, ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ‘ਵਟਾਂਦਰਾ’ ਕਰਨਾ, ‘ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ’ ਕਰਨੀ, ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਅਸਰ ਪੌਣਾ, ‘ਛੋਹ’ ਲਗਣੀ, ਜਾਂ ‘ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ’ ਆਦਿ, ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ‘ਸੰਗਤ’ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ —

1. ਸਰੀਰਕ ਸੰਗਤ —

ਸਰੀਰਕ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਚੇਹਰੇ-ਮੋਹਰੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਸੂਰਤ (outward appearance) ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਵਾਕਫੀਅਤ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਅਸਲੀ ‘ਗੁਪਤ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ’ (personality) ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ‘ਮੇਲ-ਜੋਲ’ ਯਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਓਪਰੀ ਸਤਹਿ (superfluous plane) ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਲਾਂ-ਬੱਧੀ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ‘ਜਿਗਰੀ-ਮੇਲ’ ਯਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਓਪਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਰੰਗਤ’ ਅਡੋ-ਅਡਰੀ ਸਤਹਿ (different mental wavelength) ਉਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ‘ਮੇਲ-ਜੋਲ’ ਯਾ ‘ਸੰਬੰਧ’ —

ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲਈ
ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਲਈ
ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ
ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ
ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ
‘ਲੋਕ-ਲੱਜਿਆ’
‘ਬੱਧਾ ਚੱਟੀ’
‘ਸੰਜੋਗਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ’

ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਜਿਗਰੀ-ਮੇਲ' ਯਾ ਮਾਨਸਿਕ 'ਇਕ-ਸੁਰਤਾ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ, ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਓਹਲਾ, ਖਿਚੋਤਾਣ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ, ਰੋਸੇ, ਗਿਲੇ, ਝਗੜੇ, ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ ।

ਐਸਾ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ' ਸਰੀਰਾਂ ਤਾਈਂ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਐਸਾ 'ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ' ਯਾ 'ਸੰਗ' ਕਰਨਾ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ, ਰੀਸੋ-ਰੀਸੀ, ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ, 'ਗਰਜ਼' ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, 'ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ', 'ਪਾਖੰਡ', 'ਗਲ ਪਿਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ', 'ਡੰਗ ਟਪਾਊ' ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ —

ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਵਿਚ
 ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
 ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨਾਲ
 ਸਭਾ-ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਵਿਚ
 ਵਿਦਿਅਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ
 ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ
 ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ
 ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ
 ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ
 ਕੌਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ

ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਪਹਾਰੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ' ਵਾਲੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਗਲਤਾਨ ਤੇ ਮਸਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਐਸੇ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਸੰਬੰਧ ਯਾ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ' ਦੇ 'ਢੌਂਗ' ਯਾ 'ਪਾਖੰਡ' ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਢੌਂਗ' ਯਾ 'ਠਾਠੇ-ਬਾਗੇ' ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲੀ 'ਜੀਵਨ-ਸੰਬੰਧ' ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ-ਸੁਚੇਰੀ-ਚੰਗੇ ਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸਤਹਿ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਯਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਵੇਸਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਕਿਆ ਤੂ ਰਤਾ ਦੇਖਿ ਕੈ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੀਗਾਰ ॥
 ਰਸ ਭੋਗਹਿ ਖੁਸੀਆ ਕਰਹਿ ਮਾਣਹਿ ਰੰਗ ਅਪਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-42)
 ਗ੍ਰਿਸਤਿ ਕੁਟੰਬਿ ਪਲੇਟਿਆ ਕਦੇ ਹਰਖੁ ਕਦੇ ਸੋਗੁ ॥ (ਪੰਨਾ-70)
 ਪੁਤ੍ਰਿ ਕਲਤ੍ਰਿ ਮੋਹਿ ਲਪਟਿਆ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ
 ਅੰਤਰਿ ਲਹਰਿ ਲੋਭਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-77)
 ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਅਭਿਮਾਨਿ ਬੁਭੇ ਮਰਣੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵਏ ॥
 ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਬਿਉਹਾਰ ਬਨਿਤਾ ਏਹ ਕਰਤ ਬਿਹਾਵਏ ॥ (ਪੰਨਾ-705)
 ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖਿ ਸਮਗ੍ਰੀ ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ ਉਰਝਾਇਓ ॥
 (ਪੰਨਾ-1017)

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਸੁਤੁ ਬਨਿਤਾ ॥
 ਚੂਗਹਿ ਚੋਗ ਅਨੰਦ ਸਿਉ ਜੁਗਤਾ ॥
 ਉਰਝਿ ਪਰਿਓ ਮਨ ਮੀਠ ਮੋਹਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1347)

ਇਹ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ‘ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ’ ਅਥਵਾ ‘ਸੰਗ’ ਸਿਰਫ਼ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤਾਈਂ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਇਕੀ ਸਤਹਿ ਤੇ ‘ਮੈਂ-ਮੇਰੀ’ ਅਤੇ ‘ਖੁਦਗਰਜੀ’ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਐਸੇ ‘ਹਉਂ ਧਾਰੀ’ ਬੇ-ਸੁਰੇ ‘ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ’ ਵਿਚ ‘ਖੁਦਗਰਜੀ’ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਵੱਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ, ਸਾੜਾ, ਦਵੈਤ, ਗਲਤ ਫ਼ਹਿਮੀ, ਭਰਮ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਟਾਕਰੇ, ਝਗੜੇ, ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਦਾ ਭੜਥੂ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਇਸੇ ਮਾਇਕੀ ‘ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ’ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ‘ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ’ ਅਥਵਾ ‘ਸੰਗ’ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ‘ਡੰਗ ਟਪਾਊ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਕੇ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਤੇ ਮਸਤ ਹਨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ

ਗਿਆ ਹੈ—

ਜਗਤ ਮੈ ਝੂਠੀ ਦੇਖੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਅਪਨੇ ਹੀ ਸੁਖ ਸਿਉ ਸਭ ਲਾਗੇ ਕਿਆ ਦਾਰਾ ਕਿਆ ਮੀਤ ॥ (536)

ਅਪਨੇ ਸੁਖ ਸਿਉ ਹੀ ਜਗੁ ਫਾਂਧਿਓ ਕੋ ਕਾਹੂ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥1 ॥ਰਹਾਉ ॥

ਸੁਖ ਮੈ ਆਨਿ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਿ ਬੈਠਤ ਰਹਤ ਚਹੂ ਦਿਸਿ ਘੇਰੈ ॥

ਬਿਪਤਿ ਪਰੀ ਸਭ ਹੀ ਸੰਗੁ ਛਾਡਿਤ ਕੋਊ ਨ ਆਵਤ ਨੇਰੈ ॥ (634)

ਇਹ ਜਗਿ ਮੀਤੁ ਨ ਦੇਖਿਓ ਕੋਈ ॥

ਸਗਲ ਜਗਤੁ ਅਪਨੈ ਸੁਖਿ ਲਾਗਿਓ ਦੁਖ ਮੈ ਸੰਗਿ ਨ ਹੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ-633)

ਧਨ ਪਿਰੁ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਬਹਨਿ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-788)

ਮਿਲਿਐ ਮਿਲਿਆ ਨਾ ਮਿਲੈ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਜੇ ਹੋਇ ॥

ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਜੋ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-791)

ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖੈ ਬਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਿਲਿ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਆ ॥

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨਿਤ ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਮੋਹਿ ਮਾਇਆ ॥

ਦੇਸਿ ਪਰਦੇਸਿ ਧਨੁ ਚੋਰਾਇ ਆਣਿ ਮੁਹਿ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਤਿ ਹੋਵੈ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧੁ ਕੋ ਸਕੈ ਨ ਛਡਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-1249-50)

ਕਪਟ ਸਨੇਹਿ ਨ ਦਰਗਾਹ ਢੋਈ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 17/8)

2. ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਗਤ —

ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਿਜੀ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨਾਲ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ (evolution) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਜਨਮ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਮਿਲਗੋਭੇ-ਸਿੱਟੇ ਦੁਆਰਾ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਸਤਹਿ’ (mental plane) ਬਣਦੀ ਤੇ ਬਦਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਸਤਹਿ’ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਅੱਡੋ-ਅੱਡਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ‘ਮਤਭੇਦ’ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ

ਹਨ ।

ਪਰ ਜਦ ਕਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ ਦੋ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੁਕਤੇ (single point) ਉਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ' ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ ਉਤੇ 'ਇਕ-ਸੁਰ' (in-tune) ਹੁੰਦੇ ਹਨ । 'ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ, ਖਿੱਚ, ਪਿਆਰ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ 'ਇਕ-ਸੁਰੇ' ਨੁਕਤੇ ਦੀਆਂ ਕੋਮਲ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ, ਚਾਉ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋ 'ਅਮਲੀ' ਜਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਸਤਹਿ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਨਸ਼ਈ' ਹਾਲਤ ਵਿਚ 'ਇਕ-ਸੁਰ' ਹੋ ਕੇ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ, ਸੰਗ, ਲੇ ਵਾ-ਦੇਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ 'ਨਸ਼ਈ ਲੋਰ' ਵਿਚ ਜਿਗਰੀ ਸਾਂਝ, ਸੁਖ, ਚਾਉ, ਅਨੰਦ, ਸੁਆਦ, ਬੇਖੁਦੀ, ਮਸਤੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਰੰਗ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਰ, ਠਗ, ਕਾਮੀ, ਨਿੰਦਕ, ਵਿਦਵਾਨ, ਫਿਲਾਸਫਰ ਆਦਿ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਰੂਹਾਂ ਜਦ ਭੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਤੇ 'ਇਕ-ਸੁਰ' (in-tune) ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਦੇ ਮੇਲ ਯਾ 'ਸੰਗ' ਦੁਆਰਾ ਆਪਸ ਵਿਚ 'ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ' ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਮਾਨਸਿਕ ਰੰਗਤ' ਦੀ ਸਾਂਝ, ਤਸੱਲੀ, ਸੁਆਦ, ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ।

ਵਿਚਿ ਸਚੇ ਕੂੜ ਨ ਗਡਈ ਮਨਿ ਵੇਖਹੁ ਕੋ ਨਿਰਜਾਸਿ ॥

ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜਿਆਰੀ ਜਾਇ ਰਲੇ

ਸਚਿਆਰ ਸਿਖ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ॥

(ਪੰਨਾ-314)

ਅਮਲੀ ਰਚਨਿ ਅਮਲੀਆ ਸੋਫੀ ਸੋਫੀ ਮੇਲੁ ਕਰੰਦੇ ।

ਜੁਆਰੀ ਜੁਆਰੀਆ ਵੇਕਰਮੀ ਵੇਕਰਮ ਰਚੰਦੇ ।

ਚੋਰਾ ਚੋਰਾ ਪਿਰਹੜੀ ਠਗ ਠਗ ਮਿਲਿ ਦੇਸ ਠਗੰਦੇ ।

ਮਸਕਰਿਆ ਮਿਲਿ ਮਸਕਰੇ ਚੁਗਲਾ ਚੁਗਲ ਉਮਾਹਿ ਮਿਲੰਦੇ ।

ਮਨਤਾਰੂ ਮਨਤਾਰੂਆਂ ਤਾਰੂ ਤਾਰੂ ਤਾਰ ਤਰੰਦੇ ।
ਦੁਖਿਆਰੇ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਰੁਵੰਦੇ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 5/4)

ਅਮਲੀ ਅਮਲੁ ਨ ਛਡਨੀ ਹੁਇ ਬਹਿਨ ਇਕਠੇ ।
ਜਿਉ ਜੁਏ ਜੁਆਰੀਆ ਲਗਿ ਦਾਵ ਉਪਠੇ ।
ਚੋਰੀ ਚੋਰ ਨ ਪਲਰਹਿ ਦੁਖ ਸਹਿਨ ਗਰਠੇ ।
ਰਹਨਿ ਨ ਗਣਿਕਾ ਵਾੜਿਅਹੁ ਵੇਕਰਮੀ ਲਠੇ ।
ਪਾਪੀ ਪਾਪੁ ਕਮਾਵਦੇ ਹੋਇ ਫਿਰਦੇ ਨਠੇ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 27/2)

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਕਹਾਣੀਆਂ’ ‘ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ’, ‘ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ’, ‘ਸੱਸੀ-ਪੁੰਨੂੰ’ ਆਦਿ ਭੀ, ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਸਤਹਿ (emotional love) ਦੇ ‘ਮੇਲ’ ਯਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ ।

ਲੇਲੈ ਮਜਨੂੰ ਆਸਕੀ ਚਹੁ ਚਕੀ ਜਾਤੀ ।
ਸੋਰਠਿ ਬੀਜਾ ਗਾਵੀਐ ਜਸੁ ਸੁਘੜਾ ਵਾਤੀ ।
ਸਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਹੁਇ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤੀ ।
ਮੇਹੀਵਾਲ ਨੋ ਸੋਹਣੀ ਨੈ ਤਰਦੀ ਰਾਤੀ ।
ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਵਖਾਣੀਐ ਓਹੁ ਪਿਰਮ ਪਰਾਤੀ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 27/1)

ਇਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ‘ਮੇਲ ਯਾ ਸੰਗਤ’ ਹੋਣੀ (communion at the same wavelength) ਅਥਵਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ‘ਇਕ ਸੁਰ’ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ ਉਤੇ ‘ਇਕ ਸੁਰ’ ਹੋਣਾ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਮੇਲ’ ਯਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਾਂਝੇ ਨੁਕਤੇ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜਿਗਰੀ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ, ਸਾਂਝ, ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ, ਲਾਹਾ, ਖੁਸ਼ੀ, ਚਾਉ, ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਐਸਾ ‘ਇਕ-ਸੁਰ’—

ਜਿਗਰੀ ਮੇਲ

ਸਾਂਝ

ਸੰਗਤ

ਪਿਆਰ

ਖਿਚ

ਕਿਸੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ 'ਵਿਰਲੀਆਂ' ਰੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ 'ਬੇ-ਸੁਰੇ' ਹੋ ਕੇ, 'ਗਲ-ਪਿਆ-ਢੋਲ' ਹੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀਆਂ, ਸ਼ੱਕ, ਸਾੜਾ, ਈਰਖਾ, ਨਫਰਤ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ, ਵਿਤਕਰਾ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਖਿਚੋਤਾਣ, ਟਾਕਰੇ, ਝਗੜੇ, ਲੜਾਈਆਂ, ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਅਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਤੇ ਵਰਤ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ।

3. ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਸੰਗਤ —

ਹਰ ਇਕ 'ਖਿਆਲ', ਚਿਤਵਨੀ ਅਤੇ ਕਰਮ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ 'ਰੰਗਤ' ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਚਿਤਵਨੀ ਯਾ ਕਰਮ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਦੁਹਰਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ 'ਰੰਗਤ' ਗਾੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਅਥਵਾ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਉਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਇਕੋ ਖਿਆਲ ਅਥਵਾ ਕਰਮ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹਨਾ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਸਾਡੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਉਤਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ 'ਰੰਗਤ' ਸਾਡੇ ਚਿਤ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਵਿਚ ਪੱਸਦੀ ਅਤੇ ਨਿਘਰਦੀ (percolate) ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੋ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਯਾ ਕਰਮ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਸਾਡੇ ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁਧੀ—ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ 'ਧਸ', 'ਵਸ', 'ਰਸ' ਕੇ 'ਸਮਾ' (permeate) ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ 'ਰੰਗਤ' ਦਾ 'ਅਕਸ' ਯਾ 'ਝਲਕ' ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ, ਖਿਆਲ, ਸੋਚਣੀ, ਤੱਕਣੀ, ਬਚਨ, ਬਿਉਹਾਰ, ਪਿਆਰ, ਘਿਰਨਾ, ਕਰਮ-ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ

ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਸਾਡੇ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ' ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ 'ਰੰਗਤ', ਚੰਗੀ ਯਾ ਮਾੜੀ ਉਪਜਦੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਜਦ ਇਹ 'ਰੰਗਤ' ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਧਸ, ਵਸ, ਰਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਇਸੇ 'ਰੰਗਤ' ਦਾ ਹੀ 'ਸਰੂਪ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪੂੰ-ਘੜੇ ਹੋਏ ਐਸੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਸਰੂਪ' ਨੂੰ ਹੀ—

‘ਆਦਤਾਂ’

‘ਸੁਭਾਉ’

ਆਚਾਰ

‘ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ’

‘ਜੀਵਨ’

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ 'ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ' ਘੜੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ 'ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ', ਸੁਭਾਉ, ਆਦਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਬਣਦੀਆਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਹ ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਆਦਤਾਂ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਬੇ-ਧਿਆਨੇ ਹੀ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਪਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ 'ਰੰਗਤ' ਹੀ ਸਾਡਾ 'ਆਚਾਰ' ਤੇ 'ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ' ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

‘ਜੀਵ’ ਇਸ ਆਪੂੰ ਘੜੀ ਹੋਈ 'ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ' ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੇ ਸੁਭਾਉ ਦੀਆਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ 'ਜ਼ਜ਼ੀਰਾਂ' ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸ ਦੇ 'ਬੈਖਰੀਦ ਗੁਲਾਮ' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਬਾਧਿਓ ਆਪਨ ਹਉ ਹਉ ਬੰਧਾ ॥

ਦੋਸੁ ਦੇਤ ਆਗਹ ਕਉ ਅੰਧਾ ॥

(ਪੰਨਾ-258)

ਫਾਸਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸਭੁ ਕੋਊ ਜਾਨੈ ਛੂਟਨ ਕੀ ਇਕੁ ਕੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ-331)

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬੰਧਨੀ ਭਾਈ ਕਰਮ ਧਰਮ ਬੰਧਕਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-635)

ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਫਾਹੀ ਫਾਸੈ ਕਉਆ ॥ (ਪੰਨਾ-935)

ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੋਗ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਫਾਸਹਿ

ਛੂਟਸਿ ਮੂੜੇ ਕਵਨ ਗੁਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-990)

ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ ਜਗੁ ਬਾਧਿਆ ਨਾ ਬੁਝੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-1010)

ਅਨਿਕ ਕਰਮ ਕੀਏ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥

ਜੋ ਕੀਜੈ ਸੋ ਬੰਧਨੁ ਪੈਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-1075)

ਜੇਕਰ 'ਸਤਸੰਗ' ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਭੀ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਸੁਭਾਉ, ਆਚਾਰ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਗਲਤ ਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਆਪੂੰ ਘੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੇ ਸੁਭਾਉ ਦੀਆਂ ਜ਼ਜ਼ੀਰਾਂ ਟੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ।

'ਜੀਵ' ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਰ ਸਭ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—ਪਰ ਇਹ ਆਪੂੰ ਘੜੀ ਚੰਗੀ ਯਾ ਮਾੜੀ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਦੀਰਘ ਨੁਕਤੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਖਿਆਲ ਯਾ ਅਹਿਸਾਸ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੀ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਅਨੁਸਾਰ ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਬੇਖਬਰ ਤੇ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਕੇ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ ।

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-133)

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥

ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-761)

ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ॥ (ਪੰਨਾ-378)

ਮਨ ਕੇ ਅਧਿਕ ਤਰੰਗ ਕਿਉ ਦਰਿ ਸਾਹਿਬ ਛੁਟੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-1088)

ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਨ ਚੁਕਈ ਰੰਗੁ ਲਗਾ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ॥

ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿ ਭਵਾਈਅਨੁ ਕਰਣਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1414)

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇ 'ਸੰਗ' ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਉਹ ਪੱਕਾ 'ਸ਼ਰਾਬੀ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਉਗਣਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ, ਤਨ, ਚਿਤ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਉ, ਆਚਾਰ ਅਥਵਾ 'ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ' ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਹੀ 'ਜੀਵਨ ਸਰੂਪ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ 'ਸ਼ਰਾਬ' ਦੇ ਅਉਗਣਾਂ ਵਾਲੀ 'ਰੰਗਤ', ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸ ਦੀ 'ਰੁਚੀ' ਸ਼ਰਾਬ ਵਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਭੀ 'ਸ਼ਰਾਬੀ-ਰੰਗਣ' ਵਾਲੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਢੁਕਵਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਇਕ ਨਵੀਨ ਜੰਤਰ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ (computer) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਜੰਤਰ ਵਿਚ ਜੋ ਅੰਕੜੇ (data) ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਹੱਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਯਾ ਸਿੱਟਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ 'ਚਿਤ' ਭੀ ਅਤਿਅੰਤ ਸੂਖਮ ਅਭੁਲ ਮਾਨਸਿਕ 'ਕੰਪਿਊਟਰ' ਹੈ— ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਖਿਆਲ, ਵਲਵਲੇ, ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਦਿ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਯਾ ਲੰਘਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਟਾ ਯਾ ਰੰਗਤ ਸਾਡੇ ਚਿਤ ਦੇ ਪਰਦੇ (film) ਉਤੇ ਉਕਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਖਾਸ ਖਿਆਲਾਂ ਯਾ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਗਹਿਰੀ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ 'ਚਿਤ' ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ 'ਰੰਗਤ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਕਿਸਮਤ', 'ਭਾਗ' ਅਥਵਾ 'ਲੇਖ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਆਪੂੰ ਘੜੇ ਹੋਏ 'ਲੇਖ' ਯਾ 'ਭਾਗ' ਦੁਆਰਾ 'ਕਰਮ-ਬੱਧ' ਹੋ ਕੇ ਉਸੇ

ਰੰਗਤ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਭੁਗਤਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਕਮਾਇਅੜੋ ਸੋ ਆਇਓ ਮਾਥੈ ॥ (ਪੰਨਾ-461)

ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਅੜਾ ਲੇਖੁ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ ਜੀਉ ॥

ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ

ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਕਿਆ ਹੋਸੀ ॥ (ਪੰਨਾ-689)

ਪੂਰਬ ਕਰਮਿ ਲਿਖਤ ਧੁਰਿ ਪਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-743)

ਲੇਖਾ ਲਿਖੀਐ ਮਨ ਕੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1237)

ਉਪਰੋਂ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਯਾ ਨਿਜੀ ‘ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਛੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਹਵਾੜ ਯਾ ‘ਰੰਗਤ’ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਹੇਠਲਾ ਮਨ, ਚਿਤ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਹੀ ਸਾਡਾ ਅੰਤ੍ਰਗਤ ਸੂਖਮ ਮਾਨਸਿਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਹੈ ਜੋ ਅਭੁਲ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਅਵੱਸ਼ ਨਤੀਜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਘੜੀਂਦਾ ਤੇ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਜੋ ਪਾਵਹਿ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚਿ ਵਸਤੁ ਸਾ ਨਿਕਲੈ

ਕਿਆ ਕੋਈ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-449-50)

ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥

ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥

(ਪੰਨਾ-433)

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ-134)

ਜਦ ਕਿਸੇ ਖਿਆਲ ਯਾ ਕਰਮ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ (regular practice) ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਯਾ ਮਾੜੀ ‘ਰੰਗਤ’ ਦਾ ਅਸਰ, ਮਨ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਉਤਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ‘ਰੰਗਤ’ ਯਾ ‘ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਅਤਿਅੰਤ

ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਐਸੀ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਮਾਨਸਿਕ ਮਾਇਕੀ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਭੋਲੀਆਂ-ਭਾਲੀਆਂ ਨਿਰਬਲ ਰੂਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ — ਜਿਹਾ ਕਿ :

ਨਜ਼ਰ ਲੱਗਣੀ

ਜਾਦੂ

ਟੂਣੇ

ਕਰਾਮਾਤ

ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਡਰਾਵੇ

ਜੰਤ੍ਰ

ਮੰਤ੍ਰ

ਤੰਤ

ਹਿਪਨੋਟਿਜ਼ਮ (hypnotism)

ਮੈਸਮਰਿਜ਼ਮ (mesmerism) ਆਦਿ ।

ਜਦ ਐਸੀ ਮਲੀਨ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੀ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਦੇ 'ਮੇਲ' ਯਾ 'ਸੰਗ' ਕਰਨ ਦੇ ਇਤਨੇ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੈਵੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖ, ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਹਰਿਜਨਾਂ ਦੀ ਉਚੀ-ਸੁਚੀ 'ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਬੇਅੰਤ ਆਤਮਿਕ 'ਲਾਹੇ' ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੇ ਮਾਨਸਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨਸਾਨ ਅਥਵਾ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਫੋਕਿਆਂ, ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਏਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹੈ ।

'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਦਾ ਬੀਜ, ਮੁੱਢ ਕਾਰਣ, ਬਣਾਵਟ, ਰੰਗਤ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਸਰੂਪ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਚੰਗੇ ਯਾ ਮਾੜੇ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ', ਸੰਗ ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ' ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤਿ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ 'ਨਿਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ' ਅਥਵਾ 'ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਜੀਵ 'ਨੀਵੀਂ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ ਕੁਸੰਗਤ ਵਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ

ਖਿਚਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਸੇ ਗਲਤ, ਮਲੀਨ ਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ 'ਰੋੜ੍ਹ' ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਦਿੜ੍ਹ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਮਝ, ਸੂਝ-ਬੂਝ, ਨਿਸਚਾ, ਗਿਆਨ, ਨਿਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ, ਭੀ ਪੁੰਧਲੀ, ਗੰਧਲੀ, ਇਕ ਤਰਫਾ, ਤਅੱਸੁਬ ਵਾਲੀ, ਅਪੂਰਨ, ਗਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਧਰਮਾਂ ਅਥਵਾ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਤਕਰਾ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਤਅੱਸੁਬ, ਨਫਰਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਝਗੜੇ, ਲੜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਨੀਵੀਂ, ਮਲੀਨ, ਮਾਇਕੀ, ਮਨਮੁਖੀ 'ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ' ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ 'ਬਦਲ' ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਰ ਪਖ ਮਲੀਨ ਮਾਇਕੀ ਰੰਗਤ ਨਾਲ 'ਲਥ-ਪਥ' ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ —

ਸੋਚਣੀ

ਖਿਆਲ

ਨਿਸਚਾ

ਸ਼ਰਧਾ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਭੈ-ਭਾਵਨੀ

ਵਲਵਲੇ

ਪਾਠ

ਪੂਜਾ

ਕਰਮ

ਧਰਮ

ਜਿਗਿਆਸਾ

ਉਤੇ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਹੋਈ 'ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ' ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਦਾ 'ਠੱਪਾ' ਲਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹਉਮੈ-ਵੇੜੀ 'ਰੰਗਤ' ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ 'ਧਰਮ' ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਭ 'ਫੋਕਟ-ਫੋਕਟਈਆ

ਤੇ 'ਕੂਰ-ਕ੍ਰਿਆ' ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ਕਰਮ ਰਤ ਤਾ ਕੋ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰੁ ॥

ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਜਉ ਨਾਮ ਸਿਉ ਤਉ ਏਉ ਕਰਮ ਬਿਕਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-252)

ਹਉ ਵਿਚਿ ਦਿਤਾ ਹਉ ਵਿਚਿ ਲਇਆ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਖਟਿਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਚਿਆਰੁ ਕੂੜਿਆਰੁ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-466)

ਧਰਣੀਧਰੁ ਤਿਆਗਿ ਨੀਚ ਕੁਲ ਸੇਵਹਿ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬਿਹਾਵਥ ॥

ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧ ਕਹਾਵਥ ॥

(ਪੰਨਾ-1001)

ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਹਉ ਹਉਮੈ ਤੇ ਤੇ ਭਏ ਅਜਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-999)

ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ

ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥ (ਪੰਨਾ-836)

ਮਨਮੁਖਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਬਪੁੜੀ ਨਿਤ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਵਰਤ ਨੇਮੁ ਸੁਚ ਸੰਜਮੁ ਪੂਜਾ ਪਾਖੰਡਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਅੰਤਰਹੁ ਕੁਸੁਧੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬੇਧੇ

ਜਿਉ ਹਸਤੀ ਛਾਰੁ ਉਡਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-1423)

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-1428)

ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਕਾਰਿ ਵਿਕਾਰੇ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 12/8)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ —

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ

ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ

ਜਪ-ਤਪ 15

ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ

ਜਿਗਿਆਸਾ

ਆਦਿ, ਸਭ ਮਨ ਦੀ ਓਪਰੀ ਤਹਿ ਦੇ ਹੀ ਕਰਤਬ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਨ, ਚਿਤ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਤਾਂਈ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ ।

ਏਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਧਰਮਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ, ਪਾਠ, ਪੂਜਾ, ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ, ਜਗਰਾਤੇ, ਮਨੌਤਾਂ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਬਰਤ, ਨੇਮ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ, ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਵਾਂ, ਸਮਾਧੀਆਂ ਦੇ ਇਤਨੀ ਬਹੁਲਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਣ ਦੇ ‘ਬਾਵਜੂਦ’ ਭੀ, ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ‘ਜੀਵਨ’, ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਨਿੱਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ‘ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ’ ਦੀ ਬਾਬਤ ‘ਸ਼ੱਕੇ’ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕ ਧਰਮ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਹੀਣ, ਅਵੇਸਲੇ ਅਤੇ ‘ਬੇਮੁਖ’ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਐਸੇ ਹਉਂ-ਧਾਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਫੋਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਬਰਤ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਤਿਨ ਕਾ ਆਢੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਆਗੈ ਚਲਣੁ ਅਉਰੁ ਹੈ ਭਾਈ ਉਂਹਾ ਕਾਮਿ ਨ ਆਇਆ ॥1॥

ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਅਰੁ ਧਰਨੀ ਭ੍ਰਮਤਾ ਆਗੈ ਠਉਰੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥

ਉਂਹਾ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਇਹ ਬਿਧਿ

ਓਹੁ ਲੋਗਨ ਹੀ ਪਤੀਆਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-216)

ਖਟੁ ਸਾਸਤ ਬਿਚਰਤ ਮੁਖਿ ਗਿਆਨਾ ॥

ਪੂਜਾ ਤਿਲਕੁ ਤੀਰਥਿ ਇਸਨਾਨਾ ॥

ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਆਸਨ ਚਉਰਾਸੀਹ

ਇਨ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜੀਉ ॥2॥

ਅਨਿਕ ਬਰਖ ਕੀਏ ਜਪ ਤਾਪਾ ॥

ਗਵਨੁ ਕੀਆ ਧਰਤੀ ਭਰਮਾਤਾ ॥

ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜੋਗੀ ਬਹੁੜਿ ਬਹੁੜਿ ਉਠਿ ਧਾਵੈ
ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ-98)

ਕਿਰਿਆਚਾਰ ਕਰਹਿ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਇਤੁ ਰਾਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ॥

ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਹਉਮੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-495)

ਹਠੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰਿ ਕਾਇਆ ਛੀਜੈ ॥

ਵਰਤੁ ਤਪਨੁ ਕਰਿ ਮਨੁ ਨਹੀ ਭੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-905)

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥...

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਗਤਾ ॥

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥

ਜੋਗ ਸਿਧ ਆਸਣ ਚਉਰਾਸੀਹ ਏ ਭੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥

ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਗਹਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-641-42)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੇਠਾਂ ਅਥਵਾ ਨਿਵਾਣ
ਵਲ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਪਰ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ
ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਜੰਤਰ ਅਥਵਾ ਪੰਪ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਪੂੰ ਘੜੀ ਹੋਈ ਨੀਵੀਂ ‘ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਨੂੰ
ਬਦਲਣ ਯਾ ਉਪਰ ਵਲ ਅਥਵਾ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵੱਲ ਚੁਕਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ
ਦਾਮਨਿਕ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ‘ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ —

ਸਾਧਾਂ

ਸੰਤਾਂ

ਭਗਤਾਂ

ਹਰਿਜਨਾਂ

ਗੁਰਮੁਖਾਂ

ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਤਿ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਏਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੀ ਉਚੀ-ਸੁਚੀ ਆਤਮਿਕ ਸੰਗਤ ਲਈ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਈ ਹੈ ।

ਸੇਈ ਪਿਆਰੇ ਮੇਲ

ਜਿਨਾਂ ਮਿਲਿਆਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਆਵੈ ॥ (ਅਰਦਾਸ)

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-12)

ਸੋ ਸਾਜਨੁ ਸੋ ਸਖਾ ਮੀਤੁ ਜੋ ਹਰਿ ਕੀ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ (ਪੰਨਾ-298)

ਓਇ ਸਾਜਨ ਓਇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥

ਜੋ ਹਮ ਕਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-739)

ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਕਰਹੁ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬੋਹਿਬੁ ਹੈ ਕਲਜੁਗਿ ਖੇਵਟੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਤਰਹੁ ॥

(ਪੰਨਾ-799)

ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਚੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਿਨਉ ਬੁਲਾਵਉ ॥

ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਸੰਤਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥ (ਪੰਨਾ-812)

ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ॥

ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਹਮਾਰੋ ਮਾਥਾ ਨੈਨ ਦਰਸੁ ਤਨਿ ਧੂਰਿ ਪਰਹੁ ॥

(ਪੰਨਾ-828)

ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੇ ॥ (ਪੰਨਾ-961)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1071)

ਐਸੀ ਮਾਂਗੁ ਗੋਬਿਦ ਤੇ ॥

ਟਹਲ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੰਗੁ ਸਾਧੂ ਕਾ
ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਜਪਿ ਪਰਮ ਗਤੇ ॥ (ਪੰਨਾ-1298)

ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੰਤੋ ਹਰਿ ਕਾ ਜਨੁ ਸੰਤੋ
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਨੁ ਸੰਤੋ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗੁ ਦਿਖਲਾਵੈ ॥
(ਪੰਨਾ-1201)

ਜੇਕਰ ਇਕਲੌਤੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਅਸਰ ਇਤਨਾ ਤੀਖਣ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਸਰ ਤਾਂ ਅਤਿ ਡੂੰਘਾ, ਤੀਬਰ ਤੇ ਦਾਮਨਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਹੁਵਚਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ —

ਸਾਧਾ ਸਰਣੀ ਜੋ ਪਵੈ ਸੋ ਛੁਟੈ ਬਧਾ ॥ (ਪੰਨਾ-320)

ਸਾਧ ਸਭਾ ਸੰਤਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਨਦਰਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
(ਪੰਨਾ-437)

ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥ (ਪੰਨਾ-720)

ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਪ੍ਰਭ ਸਾਧ ਜਨਾ
ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਨੀਐ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-926)

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਬੋਲਹੁ ॥
ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਹਿ ਇਹੁ ਰਸੁ ਟੋਲਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-1030)

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥
ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥
ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥
ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਏਕ ਪਰੀਤਿ ॥ (ਪੰਨਾ-1146)

ਸਾਧਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਸਾਧ ਸਿਉ ਗੋਸਟਿ
ਹਰਿ ਸਾਧਨ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-1202)

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਮਿਲਿ ਹਰਿਆ ॥

ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਕਉ

ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਪਾਰਿ ਉਤਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-1294)

ਸੰਤ ਸਭਾ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਮ ਕਮਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-1411)

ਐਸੀ ਉਚੀ-ਸੁਚੀ ਆਤਮਿਕ 'ਸੰਗਤ' ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤ
ਸੰਗਤ, ਸੰਤ ਸੰਗਤ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ, ਗੁਰ ਸੰਗਤ, ਸੰਤ ਮੰਡਲ, ਸਚ ਸੰਗਤ,
ਸਚੀ ਸੰਗਤ, ਸੰਤ ਸਭਾ, ਸਾਧ ਸਭਾ, ਗੁਰ ਸਭਾ, ਰਾਮ ਜਨਾ, ਸੰਤ ਜਨਾ, ਸੰਤ
ਸਜਨ ਪ੍ਰਵਾਰ, ਠਾਕੁਰ ਵਜੀਰਾ, ਮਹਾਪੁਰਖਨ ਜਾਂ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਆਦਿ ਅਖਰਾਂ
ਦੁਆਰਾ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਠ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਨ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਕਾ ਧਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-682)

ਚਲਦਾ.....

